

การเมืองภาคประชาชนในประเทศไทยเมียนมาร์: การเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ช่วงอาณานิคม

People's Politics in Myanmar: The Political Movement of Buddhist Monks during Colonial Period

ศิริณา กรรพุมมมาลย์ / Sirinapa Kunphoommarl

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร / Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Thailand

E-mail: skunphoom@hotmail.com

วสิน ปัญญาวุฒตระกูล / Wasin Panyavuttrakul

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร / Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Thailand

E-mail: Ajtop_1@hotmail.com

ประวัติบทความ

ได้รับบทความ 8 สิงหาคม 2562 แก้ไข 13 กันยายน 2562 ตีพิมพ์ 30 กันยายน 2562

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นในช่วงอาณานิคม ในประเทศไทยเมียนมาร์ คือ กบฏเกือก (1918) และกบฏชายาซาน (1930-31) ผ่านองค์กร Young Men's Buddhist Association (YMBA) และ General Council of Burmese Association (GCBA) รูปแบบการศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ดังกล่าว แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวคิดการเมืองภาคประชาชน และการเคลื่อนไหวทางการเมือง ผลการศึกษา พบว่า การเคลื่อนไหวของ “กบฏเกือก” (1918) เกิดจากการรวมกลุ่ม/องค์กร YMBA ของฆราวาสหนุ่มในการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี ศาสนา และการศึกษา โดยมีพระสงฆ์เข้าร่วมในภายหลัง และประสบความสำเร็จในการต่อต้านคนอังกฤษที่สวมรองเท้าเข้าในพุทธสถาน ได้มีการปรับองค์กรจากเดิมเป็น GCBA เพื่อเป้าหมายทางการเมือง การได้รับอิสรภาพจากการเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยการเคลื่อนไหวของ “กบฏชานนา” หรือ “กบฏชายาซาน” (1930-31) ที่ได้แรงกระตุ้นและปลุกเร้าโดยพระสงฆ์หัวก้าวหน้า (พระอูอูตะมะ) ที่ใช้แนวคิดอหิงสาของมหาตมะ คานธี โดยสรุป การเคลื่อนไหวทางการเมืองข้างต้น เป็นบทสะท้อนการเมืองภาคประชาชนที่เกิดขึ้นในการเสริมสร้างความเป็นประชาธิปไตยผ่านการรวมกลุ่มให้ความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคม เรียกร้องสิทธิของประชาชนในพื้นที่สาธารณะและความเสมอภาคทางการเมือง

คำสำคัญ: การเมืองภาคประชาชน, การเคลื่อนไหวทางการเมือง, บทบาทพระสงฆ์, เมียนมาร์ในยุคอาณานิคม

Abstract

The objective of this study is to examine the political movements of Buddhist monks in Myanmar during colonial period. The “Shoe Issues” (1918) and “Saya San Rebellion” (1930-31) are investigated through the activities of Young Men's Buddhist Association (YMBA) and the General Council of Burmese Association (GCBA). The qualitative research technique used in data collection are documents, textbooks, and relevant research works in English by both Myanmar and foreign academia. The main concept and theory used in the

study are people's politics and political movement. The results found in this study show that the "Shoe Issue" movement arose from the integration of young secular of YMBA organization in promoting culture, traditions, religion and education with the participation of Buddhist monks afterwards. YMBA seems to be successful in resisting the British people who wear shoes in the Buddhist temple compound. Later YMBA organization has changed name to GCBA which focuses more on Myanmar independence as the main political goal. The Saya San or the Peasant Rebellion is motivated and seduced in rural areas by progressive monks named U Uttama using non-violence method of Mahatma Gandhi as a protest tool. In sum, the two cases of political movement could reflect the application of people's politics concept into practice. It also suggests that in promoting democratization in colonial Myanmar should be done through the integration of knowledge, understanding, civic group participation in the claim of people's rights in public sphere and political equality.

Keywords: People's Politics, Political Movement, Buddhist Monks' Roles, Myanmar in Colonial Period

บทนำ

การเมืองภาคประชาชนเป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ประชาชนภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับชาติ (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2557: 10) การเมืองภาคประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง ให้ประชาชนสามารถกำหนดหรือควบคุมชะตากรรมผ่านกระทำโดยตรง หรือ เป็น "การให้อำนาจแก่ประชาชน" (Power to the People) (Mathews, David 1999, pp. 1-8) ซึ่งการสร้างพลังให้ประชาชนและชุมชนเป็นภาคีกับรัฐ ให้ประชาชนสามารถแสดงถึงสิทธิ ความต้องการและความปรารถนาที่สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน ดังนั้นรัฐต้องเป็นฝ่ายสร้างสถานการณ์และบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างพลังให้แก่ประชาชนและชุมชน (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2543) นอกจากนี้ การเมืองภาคประชาชนยังเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองของประชาชนที่เป็นไปตามแนวคิดประชาธิปไตย ที่เน้นให้ประชาชนทุกคนจะต้องมีส่วนร่วม (วิเชียร อินทะสี) 2556: 9)

เมื่ออังกฤษเข้ามายึดครองประเทศเมียนมาร์ ในปี 1885 ได้เริ่มการลดทอนอำนาจของสถาบันกษัตริย์โดยการย้ายกษัตริย์ไปอยู่ที่ประเทศอินเดีย และส่งผลต่อการสนับสนุนพุทธศาสนาในประเทศเมียนมาร์ด้วย อย่างไรก็ตาม อังกฤษได้สนับสนุนให้เกิดกลุ่ม/องค์กรขึ้น แต่ต้องไม่ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเมือง ดังนั้น พุทธมาฆะและพระสงฆ์จึงได้รวมกลุ่มกันในรูปสมาคม "The Young Men's Buddhist Association: YMBA" (1906) มีวัตถุประสงค์เป็นองค์กรทางสังคมและศาสนา เป้าหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาศาสนาพุทธในประเทศเมียนมาร์ สนับสนุนการเรียนการสอนพุทธศาสนา และการศึกษาด้านต่างๆในประเทศ (Maung, 1961: 10) การส่งเสริมการรวมกลุ่มเป็นการสร้างโอกาสการเรียนรู้ และการต่อสู้คัดค้านความไม่ถูกต้อง ซึ่งกลุ่ม YMBA ได้ใช้เวทีการประชุมและสื่อเอกสารในการเคลื่อนไหวทางการเมืองต่อต้านวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในเรื่องการสวมรองเท้า "กบฏเกือก" (1918) จึงเป็นการประท้วงเชิงวัฒนธรรมเพื่อโต้แย้งกับรัฐอาณานิคม

เมื่อองค์กร YMBA ได้ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการเมืองมากขึ้น ทำให้มีการปรับตัวองค์กรไปสู่องค์กรที่ชื่อ "General Council of Burmese Association: GCBA" (1920) เน้นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเพื่อบรรลุความเป็นอิสระภาพของประเทศ และเปลี่ยนจาก "ชาวพุทธ" ไปสู่ "ความเป็นพม่า" มากขึ้น สมาชิกของ YMBA ส่วนใหญ่เป็นคนในเมืองที่มีการศึกษา โดย Taylor (1987) ใช้คำว่า "ผู้นำทางการเมืองชนชั้นกลาง" (Middle Class Political Elite) นอกจากรวมตัวเป็นกลุ่ม GCBA แล้วยังได้เพิ่มกลุ่มด้านศาสนาอีกกลุ่มหนึ่ง คือ General Council of Sangha Sameggi (GCSS) โดยพระอูตะมะ ได้ดำเนินกิจกรรมคู่ขนานไปกับ GCBA ทั้งนี้ GCBA จะดำเนินกิจกรรมในเมือง ส่วน GCSS จะออกไปดำเนินงานในชนบททั่วประเทศ

ต่อมาอังกฤษได้มีนโยบายส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจโดยเฉพาะการขยายพื้นที่ปลูกข้าวในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำอิระวดี ทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรทางตอนบนของประเทศลงมา โดยเปลี่ยนรูปแบบการเก็บภาษีจากเดิมชาวนาจ่ายเป็นส่วย สิ้นค้าหรือแรงงานเกณฑ์ โดยอังกฤษจัดเก็บภาษีในรูปแบบใหม่ คือ การเก็บเป็นรายหัวและเก็บในรูปแบบเงินตรา (ชาตวิทย์ เกษตรศิริ, 2544: 63-66) นโยบายนี้ทำให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศเมียนมาร์ดีขึ้น แต่คนเมียนมาร์กลับมีความยากจนข้นแค้น ชาวนาเมียนมาร์กลายเป็นเหยื่อของระบบหนี้สิน ราคาสินค้าตกต่ำ การเก็บเกี่ยวไม่ได้ผลและมีความทุกข์ยากลำบากเพิ่มขึ้น (Nyunt, 2004: 117) ผลกระทบนี้ได้นำเสนอเป็นรายงานการศึกษาให้แก่ที่ประชุมของ GCBA โดยอาจารย์ชาน หรือ ชายาชาน แต่ไม่ได้รับการแก้ปัญหา ทำให้เกิดการรวมตัวเคลื่อนไหวของชาวนาภายใต้การนำของอาจารย์ชาน หรือ กบฏชายาชาน (1930-1931) เพื่อต่อต้านรัฐเจ้าอาณานิคมโดยตรง

การเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองการปกครองและนโยบายทางเศรษฐกิจของเจ้าอาณานิคมในช่วงนี้ ก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นในประเทศเมียนมาร์ ซึ่งรัฐอาณานิคมเองก็มีส่วนสนับสนุนการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนด้วย การศึกษาครั้งนี้จะกล่าวถึงความเป็นมาของเหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองในกรณี “กบฏเกือก” (1918) และ “กบฏชายาชาน” (1930-1931) มีลักษณะอย่างไร องค์การที่เกี่ยวข้องในการเคลื่อนไหวทางการเมืองมีบทบาทอย่างไรในเหตุการณ์เหล่านี้ รวมทั้งบทบาทของพระสงฆ์ในองค์การเหล่านั้น และ “การเมืองภาคประชาชน” ที่เกิดขึ้นในช่วงดังกล่าว มีลักษณะอย่างไร

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเมียนมาร์ ช่วงอาณานิคม 2 เหตุการณ์ ได้แก่ กบฏเกือก (1918) และกบฏชายาชาน (1930-31) โดยศึกษาผ่านองค์กรหลักคือ Young Men's Buddhist Association (YMBA) และ General Council of Burmese Association (GCBA)

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวคิดการเมืองภาคประชาชน (People's Politics) จากการศึกษาแนวคิดการเมืองภาคประชาชน พบว่า “การเมืองภาคประชาชน” ถูกใช้อย่างหลากหลายในสังคมไทย “การเมืองภาคประชาชน” เป็นการเมืองตามความหมายใหม่ (New Politics) ที่เน้นความต้องการของประชาชนและท้องถิ่นมากกว่าการสั่งการจากส่วนกลาง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชน ท้องถิ่นหรือเกี่ยวข้องกับคนระดับล่างที่เน้นการกระจายอำนาจให้กับท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ ให้บทบาทกับคนกลุ่มน้อย เพื่อให้มีเวทีและช่องทางในการเรียกร้องและแสดงออกทางการเมืองของตน (พรอัมรินทร์ พรหมเกิด, 2556: 10) นอกจากนี้ ยังอาจกล่าวได้ว่า การเมืองภาคประชาชนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเคลื่อนไหวของภาคประชาสังคม ที่ต่างจากขบวนการปฏิวัติในสมัยก่อน ที่มีเป้าหมายเพื่อให้สังคมเป็นไปตามอุดมการณ์ที่ยึดมั่น เป็นการย้ายกระบวนทัศน์จากการเอารัฐมาเป็นตัวตั้ง (State Oriented) มาสู่เอาประชาชนเป็นตัวตั้ง (People Oriented) (เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, 2557: 143)

แนวคิด “การเมืองภาคประชาชน” ในต่างประเทศ ไม่ปรากฏชัดเจน แต่งานที่ใกล้เคียง คือ งานของ Mathews, David F. (1999) “การเมืองสำหรับประชาชน” (Politics for People) ที่ใช้แนวคิดประชาธิปไตย เน้นการเมืองของพลเมืองที่สามารถพบในการปฏิบัติทางการเมืองในชีวิตประจำวัน และสามารถพบเห็นได้ใน “พื้นที่สาธารณะ” ที่ถูกสร้างขึ้นโดยประชาชน รวมถึงการใช้อำนาจของประชาชน เพื่อควบคุมชะตากรรมของพวกเขาผ่านการกระทำโดยตรงของตนเอง การใช้อำนาจของประชาชนหรือเรียกว่าพลังประชาชน (People Power) ถูกใช้อย่างแพร่หลายเป็นครั้งแรกในประเทศฟิลิปปินส์ ในปี 1986 (Carter, 2013) เป็นรูปแบบการต่อต้านของภาคประชาชนแบบไม่ใช้อาวุธ (Unarmed) พลังประชาชนที่ออกมาเคลื่อนไหว เกิดขึ้นเพื่อแสดงสิทธิ ความต้องการและความปรารถนาของตนเอง

ทั้งนี้ สรุปได้ว่า แนวคิด “การเมืองภาคประชาชน” มีความสัมพันธ์กับแนวคิด “ประชาธิปไตยทางตรง” (Direct Democracy) คือเป็นกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามาทำงานร่วมกัน เพื่อร่วมกันเรียนรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

แบ่งปันความเข้าใจร่วมกันที่นำไปสู่การกำหนดทิศทางที่ต้องการเคลื่อนไหวร่วมกัน ทำให้เกิดการ “จัดระเบียบ” ให้สิ่งต่างๆ ในชุมชนดีขึ้น (Mathews, 1999) และการเมืองภาคประชาชนยังสัมพันธ์กับประชาธิปไตยท้องถิ่น (Local Democracy) ที่เน้นให้ความสำคัญกับสิทธิในการปกครองตนเองและสิทธิการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในท้องถิ่น มีกระบวนการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่มีความแตกต่างและหลากหลาย อันนำไปสู่ข้อสรุป เพื่อลดช่องว่างระหว่างผู้นำทางการเมืองกับประชาชนในชุมชน/ท้องถิ่น สร้างสังคมที่พึ่งตนเองและมีจิตสาธารณะ (ปธาน สุวรรณมงคล, 2557: 4-14)

ทั้งนี้ แนวคิด “การเมืองภาคประชาชน” ยังเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง ในประเด็นที่เป็นรูปแบบการใช้อำนาจของประชาชน (Power to the People) ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับประชาชนในการควบคุมชะตากรรมของพวกเขา ผ่านกระทำโดยตรง (Mathews, 1999: 1-8) การเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มต่างๆ ที่ผ่านมา เช่น กลุ่มชานา พระสงฆ์ นักศึกษา ผู้หญิง ชนชั้นแรงงาน ฯลฯ เป็นพลังประชาชนที่ออกมาเรียกร้องการเปลี่ยนแปลง (Katsiaficas, 2009) หรือการเคลื่อนไหวเพื่อเปิดพื้นที่ทางการเมือง เนื่องจากปัญหาการบริหารจัดการของรัฐ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของบุคคลและชุมชน กระบวนการนี้ทำให้ประชาชนเริ่มพัฒนากระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ มีความเข้าใจในระบบอุตสาหกรรม (เศรษฐกิจทุนนิยม) รับรู้สิทธิและสำนักแห่งอำนาจของการเคลื่อนไหว เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเองและเรียกร้องให้รัฐดำเนินการ (ศรัณยู หมั่นทรัพย์, 2558: 99-121)

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีการวิจัย

รูปแบบการศึกษาวิจัยครั้งนี้เน้นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก ผ่านการรวบรวม เอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเทศเมียนมาร์และเหตุการณ์การเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงอาณานิคม โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาด้วยกรอบแนวคิด การเมืองภาคประชาชนและการเคลื่อนไหวทางการเมืองเป็นสำคัญ

ผลการวิจัย

การเคลื่อนไหวทางการเมืองช่วงอาณานิคมของประเทศเมียนมาร์ในบทความนี้ ประกอบด้วยเหตุการณ์ “กบฏเกือก” (No Footwear Controversy/ the “Shoes” Issues) ในปี ค.ศ.1918 และเหตุการณ์ “กบฏอาจารย์ชาน” (Saya San Rebellion) หรือกบฏชานา ระหว่างปี ค.ศ.1930-31 (ดังในภาพข้างล่าง)

กบฏเงือก (1918)

เรื่องเงือก/รองเท้าได้ถูกกล่าวถึงหลายครั้งในประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่าง 2 ประเทศ (อังกฤษและเมียนมาร์) ซึ่งเกิดขึ้นจากความขัดแย้งระหว่างทูตของอังกฤษและรัฐมนตรีของเมียนมาร์ โดยที่ทูตอังกฤษปฏิเสธการปฏิบัติตามมารยาทในท้องพระโรงที่วังของกษัตริย์เมียนมาร์ เนื่องจากการถอดรองเท้าก่อนเข้าสู่วังเป็นที่ยอมรับและเป็นสัญลักษณ์แห่งความเคารพต่อกษัตริย์ตามธรรมเนียมโบราณ (Nyunt, 2004: 89)

ปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องรองเท้าก็ไม่ได้หายไป โดยเฉพาะในช่วงประเทศเมียนมาร์ตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ภายหลังจากพระเจ้าธิบอถูกเนรเทศไปอยู่อินเดีย ทั้งนี้ วัฒนธรรมการถอดรองเท้าไม่ได้เป็นเพียงมารยาทเฉพาะในวัง แต่ยังเป็นมารยาททางสังคมและศาสนาด้วย ประเพณี “การถอดรองเท้า” นี้เป็นมารยาทในการให้ความเคารพ เมื่อเข้าไปบริเวณศาสนสถานหรืออยู่ต่อหน้าผู้บังคับบัญชา ซึ่งคนเมียนมาร์ได้กระทำเช่นนี้ต่อหน้าผู้บังคับบัญชาชาวอังกฤษ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความสุภาพหรือเพื่อให้เป็นที่โปรดปราน แต่ถ้าหากไม่ทำ อาจตกเป็นเหยื่อภายใต้ระบอบราชการของอังกฤษได้ เช่น การถูกย้ายตำแหน่งหรือหน้าที่การงานไปยังพื้นที่ไกลๆ การถูกถอดถอน การถูกระงับโอกาสในการได้เลื่อนตำแหน่ง (Nyunt, 2004: 96)

ประเด็นเรื่อง “รองเท้า” ได้เกิดขึ้นอีกครั้ง ในปี 1916 เมื่อสมาชิกคนหนึ่งของ YMBA คือ อุเถียนหม่อง (U Thein Maung) อายุ 25 ปี จบการศึกษาระดับปริญญาโทจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ และย้ายมาอยู่เมืองแปรเพื่อฝึกปฏิบัติงาน ได้เข้าไปที่วัดชเวศันดอร์ ในเมืองแปร และพบป้ายทางเข้าวัด ประกาศว่า “No one but English and Americans is allowed to wear shoes” (ห้ามทุกคน ยกเว้นคนอังกฤษและคนอเมริกัน ที่อนุญาตให้สวมรองเท้าได้) เขาจึงได้ทำการโต้แย้งกับผู้ดูแลวัด เรื่องการถอดรองเท้าก่อนเข้าศาสนสถานว่าเป็นมารยาททางศาสนา (Religious Etiquette) ซึ่งผู้ดูแลวัดเองก็ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจยกเว้นให้ใครก็ได้ ผู้ดูแลวัดจึงต้องนำข้อยกเว้นในป้ายออก ดังนั้นทุกคนที่จะเข้าในศาสนสถานก็ต้องถอดรองเท้า ต่อมาเมื่อ Sir Harcourt Butler, Lt-Governor วางแผนจะมาเยี่ยมชมนัดนี้ ผู้ช่วยประสานงานซึ่งเป็นคนเมียนมาร์ได้ให้เอาข้อยกเว้นใส่ในป้ายประกาศดังกล่าว แต่ผู้ดูแลวัดได้ปฏิเสธที่จะดำเนินการตาม อย่างไรก็ตาม ปัญหาข้อขัดแย้งเรื่องรองเท้าที่วัดแห่งนี้ไม่ได้เกิดขึ้น เนื่องจากทางอังกฤษได้เลื่อนกำหนดการเดินทางมาวัดออกไป (Nyunt, 2004: 97)

ปัญหาเรื่องรองเท้าก็ไม่ได้สิ้นสุดลงในห้วงเวลาดังกล่าว รองผู้บัญชาการเมืองแปรได้มีข้อโต้แย้งกับอุเถียนหม่องในประเด็นนี้ และขอให้อุเถียนหม่องนำหนังสืออ้างอิง/หลักฐานเกี่ยวกับการถอดรองเท้าในศาสนสถานมาแสดง อุเถียนหม่องจึงได้ประสานกับพระสังฆราช แต่ได้รับการปฏิเสธที่จะช่วยเหลือ อุเถียนหม่องจึงนำประเด็นนี้ เข้าสู่ที่ประชุมของ YMBA ครั้งที่ 5 ในเดือนตุลาคม 1917 ที่เมือง Pyinmana แทน ผลของการประชุมมีมติสองประการ คือ จะมีการประท้วงบริษัทต่างชาติในเรื่องการใช้รูปของพระพุทธเจ้าและเจดีย์เป็นเครื่องหมายการค้าหรือตราสินค้าในการโฆษณาเชิงพาณิชย์ และจะทำการประท้วงการสวมรองเท้าในศาสนสถานของคนต่างชาติ ทั้งนี้ ที่ประชุมได้ตัดสินใจให้สมาชิกองค์กรวางป้ายห้ามใส่รองเท้าในทุกศาสนสถาน และให้มีการติดตามผลการดำเนินการดังกล่าว (Nyunt, 2004: 98)

แม้จะมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินการก็ตาม แต่กลับพบว่า ที่เจดีย์ชเวดากอง กรุงย่างกุ้ง มีคนอังกฤษสวมรองเท้าเข้าไปในพุทธศาสนสถาน โดยผู้ดูแลวัดไม่ได้ทักท้วง ซึ่งหนังสือ “Thuriya” หรือ “The Sun” เป็นกระบอกเสียง

ของ YMBA. ได้ตีพิมพ์เหตุการณ์นี้ ด้วยภาพการ์ตูน เขียนโดยนักเขียนการ์ตูนชื่อดังชาวพม่าคือ U Ba Galay เป็นภาพของสามีภรรยาชาวอังกฤษคู่หนึ่งสวมรองเท้าและอยู่บนหลังของผู้ดูแลวัด เพื่อหลีกเลี่ยงมารยาทการถอดรองเท้าก่อนเข้าวัดนั่นเอง (Nyunt, 2004: 99)

การต่อสู้เรียกร้องต่อรัฐอังกฤษเรื่องรองเท้าก็ยังดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไป การตัดสินใจในประเด็นนี้กลายเป็นเรื่องที่ถูกถกเถียงกันไม่เข้าคายไม่ออกของรัฐบาลอังกฤษ (Nyunt, 2004: 100) ในที่สุดรัฐบาลได้ออกประกาศ อนุญาตให้พระสงฆ์ของแต่ ละศาสนาสถานมีสิทธิในการควบคุมเรื่องรองเท้าตามแต่จะเลือก ทั้งนี้รัฐบาลปฏิเสธที่จะออกระเบียบหรือกฎหมายตามที่ ชาวพุทธเรียกร้อง (Lewy, 1967: 6)

ภาพที่ 1 ภาพวาดการ์ตูนของ U Ba Galay ในหนังสือพิมพ์ "Thuriya" ฉบับเดือนกุมภาพันธ์ 1918 ที่มา: Aung (2019)

ในประเด็นเรื่องรองเท้า Than Tun (2010: 84) ได้กล่าวถึงกรณีที่อังกฤษปฏิเสธการถอดรองเท้าในการเข้าเฝ้ากษัตริย์ว่า หากอังกฤษต้องการสร้างความสัมพันธ์อันดีมิตรระหว่างอังกฤษและเมียนมาร์ อังกฤษคงตั้งใจที่จะปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ในประเด็นการแต่งกายและการแสดงความเคารพที่แตกต่างกัน Turner (2014: 112) ได้กล่าวถึง การกลายเป็นการสร้างสัญลักษณ์และเครื่องมือเพื่อต่อต้านความเป็นอาณานิคมว่า ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศเมียนมาร์เท่านั้น ยังเกิดขึ้นอีก เมื่อคณะทูตอังกฤษเข้าไปพบกับจักรพรรดิเฉียนหลง ก็มีการต่อต้านการทำความเคารพจักรพรรดิจีนด้วยการไม่โค้งคำนับตามธรรมเนียมจีน หรือกรณีของมหาตมะ คานธีเมื่อครั้งเป็นทนายในศาลแอฟริกาใต้ ได้เรียกร้องให้สามารถสวมผ้าโพกศีรษะตามประเพณีฮินดูในศาลแอฟริกาใต้

กบฏชายาชาน (1930-1931)

ปัญหานโยบายเศรษฐกิจของอังกฤษในประเทศเมียนมาร์ ที่เปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมเพื่อยังชีพ ไปเป็นเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ กระบวนการเก็บภาษีชาวนาใหม่ ส่งผลให้เกิดการทำทนายและประณามผู้บริหารชาวอังกฤษ ที่สร้างปัญหา/ความเศร้าโศกให้แก่ผู้คน แต่ขณะเดียวกันได้เพิ่มจิตสำนึกทางการเมืองของผู้คน อันเป็นเหตุของการก่อกบฏ (Rebellion) ขึ้น (Tun, 2010: 144)

ในปี 1924 มีการจัดประชุม General Council of Burmese Association (GCBA) ที่เมือง Paungde และ ชายาชาน ในขณะนั้นได้เข้ามาเป็นสมาชิกแล้ว ในที่ประชุมได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการกระทำของรัฐที่กดขี่ข่มเหงชาวนา ที่ดำเนินการประท้วงในการเก็บภาษีรายหัว (Capitation Tax) และภาษีรายหัว (Thathameda Tax) ชายาชานได้รับเลือกให้เป็นกรรมการคนหนึ่งในชุดนี้โดยยอมรับด้วยความเต็มใจ เนื่องจากเขามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถานการณ์ของชาวนาได้ดีในฐานะชาวนาคคนหนึ่ง (Taylor, 1987: 198)

การเก็บรวบรวมข้อมูลของชาวนา โดยคณะกรรมการชุดดังกล่าว เริ่มดำเนินการระหว่าง ปี 1927-1928 ในพื้นที่ 8 ตำบลในพื้นที่ราบลุ่ม Tharradawaddy ประกอบด้วยตำบล Pyapon, Prome, Kaitha, Shwebo, Monywa, Thayet, Insein and Tharradawaddy ทั้งนี้ ในปี 1928 ได้เกิดปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ของโลก ส่งผลกระทบต่อ

ชวานาเมียนมาร์ที่มีจำนวนถึงร้อยละ 85 เนื่องจากราคาข้าวตกต่ำ ดังนั้น รายงานของคณะกรรมการสามารถเก็บรวบรวมหลักฐานจากพยานที่ได้รับความรุนแรงและความโหดร้ายจากกองกำลังของเจ้าอาณานิคมอังกฤษ จำนวน 170 กอง เป็นรายงานที่มีข้อมูลกว่า 300 หน้า รายงานดังกล่าวได้สรุปข้อกล่าวหาต่อกองกำลังของเจ้าอาณานิคมประกอบด้วย การดูหมิ่นศาสนา การทำลายศาสนสถาน การแย่งชิงอาหารและข้าวของของชวานา การปฏิบัติไม่ดีต่อผู้สูงอายุ ผู้หญิงและเด็ก และมีข้อเสนอแนะว่า การเก็บภาษีรัชชูปการโดยการบังคับ ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์ในการต่อต้าน และกฎหมายป่าไม้ที่ห้ามชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ไผ่และไม้สัก ต้องมีการทำทนายโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Nyunt, 2004:107-108)

ในปี 1929 มีการจัดประชุมประจำปี ที่ Toungoo ซึ่งขณะนั้น GCBA ได้ถูกแบ่งเป็นสองส่วนบนคำถามของ "Dyarchy" คือ กลุ่มของ U Chit Hlaing และ U Soe Thein ชายาชาวนั้นอยู่กับกลุ่ม U Soe Thein และเป็นสมาชิกคณะกรรมการบริหาร ได้นำเสนอความเคลื่อนไหวของกลุ่มอาสาสมัครประชาชน (People's Volunteer) ที่ได้รวมตัวกันในขั้นที่สามารถต่อต้านเจ้าหน้าที่อังกฤษได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมาชิกส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วยและคิดว่าเป็นกระบวนการปลุกระดม ในขณะที่ U Soe Thein เห็นด้วย แต่ชายาชาวนพบว่าสมาคมมีความอ่อนแอและจะส่งผลกระทบต่อ การต่อสู้เพื่อประเทศชาติ เขาจึงลาออกจากตำแหน่ง และเนื่องจากเขาตระหนักว่า การต่อต้านเพียงอย่างเดียว อาจไม่สามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาคือเรียกร้องทางกฎหมายได้ ทั้งนี้ เขาคิดว่า การกระทำที่รุนแรงต้องถูกตอบโต้ด้วยความรุนแรง และมาตรการอันเข้มงวดของรัฐบาลอังกฤษต้องถูกตอบสนองด้วยการจับอาวุธขึ้นสู้ (Armed Rising) ซึ่งปัจจัยที่ก่อให้เกิดความไม่สงบในประเทศเมียนมาร์ในช่วงปี 1930 ประเด็นแรก คือความยากลำบากทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการตกต่ำของการค้าข้าวอันเป็นผลมาจากเศรษฐกิจที่ตกต่ำทั่วโลก ประเด็นที่สอง เป็นปัญหาความไม่สงบในสังคมที่เกิดจากการจลาจลต่อต้านอินเดีย และประเด็นสุดท้าย เป็นความตื่นตัวทางการเมืองในรูปแบบของการรวมกลุ่มและการประท้วง (Nyunt, 2004:107-108)

ช่วงปี 1930 ต้นเดือนมกราคม สมาคมลับ "Galon Athins" ได้ถูกจัดตั้งขึ้น ชายาชาวนได้รับการยอมรับและชนะใจผู้คน เนื่องจากเป็นผู้มีการศึกษาทั้งด้านศาสนาและความเป็นฆราวาส รวมทั้งความเป็นคนชนบทเหมือนกัน ผู้คนมองว่าเขาเป็นทั้งผู้พิทักษ์ ผู้นำ ผู้ช่วยให้รอดพ้นและพระเมสสิยาห์ และในวันที่ 18 มกราคม 1930 ชายาชาวนได้ย้ายจากหมู่บ้านที่อยู่ (Kamarmo) ไปยัง Tharrawaddy และจัดตั้งกองทัพ Galon Army โดยทหารจะถูกสักรันต์ด้วยรูปครุฑ และทำการสาบานตนต่อหน้าสมาคมด้วย ทั้งนี้ ชายาชาวนได้ประกาศตัวเองเป็นกษัตริย์ (Minlaung) ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 1930 ที่ Mya Sein Taung Nyo Pagoda มีนามว่า Supannak Galuna Raja และแต่งตั้งภรรยา Daw Kay เป็นมเหสี กองทัพ Galon กลายเป็นกองทัพหลวง ซึ่งในวันที่ 5 ธันวาคม 1930 ได้มีการวางศิลาฤกษ์สำหรับก่อสร้างเมืองหลวง มีชื่อว่า "Buddha Raja" นอกจากนั้นยังมีการเตรียมพร้อมในการสะสมเสบียงอาหารและอาวุธ แต่อย่างไรก็ตาม อาวุธของชวานาส่วนใหญ่เป็นไม้ เคียวและสิ่งที่สามารถหาได้ในท้องถิ่น เมื่อเปรียบเทียบกับอาวุธของกองทัพแล้วก็คงเป็นความยากลำบากในการทำการสู้รบ (Nyunt, 2004: 108-111)

เมื่อทุกอย่างพร้อม กบฏชวานาได้เกิดขึ้นในวันที่ 22 เดือนธันวาคม 1930 โดยมี ชายาชาวนเป็นผู้นำ รัฐบาลอังกฤษไม่ได้มีการเตรียมการเรื่องการจลาจลมาก่อน ทำให้ต้องนำกองกำลังมาจากอินเดีย ภายหลังการปราบปราม พบว่ากลุ่มกบฏถูกสังหารเสียชีวิตกว่า 1,300 คน และถูกจับกุมหรือยอมแพ้อีก 9,000 คน โดยมีผู้ใหญ่บ้าน 38 คนถูกฆ่าและคนอื่นอีก 150 คนได้รับบาดเจ็บ (Taylor, Robert 1987: 198) ชายาชาวนถูกจับในวันที่ 2 สิงหาคม 1931 ขณะหลบซ่อนอยู่ในป่าแถบภูเขาฉาน ในระหว่างกำลังหลบหนีไปยังประเทศเพื่อนบ้าน แต่หน่วยข่าวกรองสามารถจับตัวได้ก่อน และถูกนำขึ้นศาลพิเศษที่ Tharrawaddy ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 1931 ชายาชาวนได้ถูกนำตัวไปยังตะแลงแกงของคุกทวารวดี และคำพูดกับผู้คุมก่อนขึ้นสู่การประหารว่า "สำหรับการรับใช้ชาติและศาสนาแล้ว ฉันได้พบกับความสุขแล้ว... ฉันอยากเดินขึ้นไปยังตะแลงแกงด้วยตัวฉันเอง" และคำพูดสุดท้ายก่อนการถูกประหารของเขา คือ "In all my future existences may I always conquer the English". "หากเกิดมาอีกในชาติต่อไป ฉันต้องเอาชนะอังกฤษได้เสมอ" (Nyunt, 2004: 113)

เหตุการณ์ “กบฏชายาซาน” นั้น รัฐบาลอังกฤษให้ความเห็นว่า การประท้วงของชาวนาและ ชายาซาน เป็นเสมือนการ อ้าปากหรือลมหายใจครั้งสุดท้ายของจารีตประเพณีที่ตายไปแล้วของชาวนาเมียนมาร์ แต่ Khin Maung Nyunt (2004: 109) ได้กล่าวว่า “สำหรับชาวนาเมียนมาร์ มันเป็นมากกว่าการก่อกบฏ มันคือการปฏิวัติ” และการปฏิวัติที่เกิดขึ้นนี้เป็น การปฏิวัติของชาวนาครั้งแรกในประเทศเมียนมาร์ ที่เกี่ยวพันกับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง (Nyunt, 2004: 121) Taylor ได้กล่าวถึงปัญหาที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวว่า เป็นเพราะการไร้ความสามารถของทั้งผู้นำท้องถิ่น และผู้นำ GCBA ในระดับชาติที่จะเคลื่อนไหวเพื่อแก้ไขข้อร้องทุกข์ของชาวนานั่นเอง (Taylor, 1987: 198)

องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง

การเคลื่อนไหวทางการเมืองของเหตุการณ์ “กบฏเกือก” และ “กบฏชายาซาน” นั้น มีความเชื่อมโยงกันจากการรวมตัว ขององค์กรอาสาสมัคร (Voluntary Organization) ที่มีบทบาทผลักดันให้คนเมียนมาร์ได้เข้าร่วมรับรู้และเรียนรู้ในการ เคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐบาล ซึ่งองค์กรดังกล่าว คือ Young Men's Buddhist Association (YMBA) และ General Council of Burmese Association (GCBA)

Young Men's Buddhist Association (YMBA) (1906-1920)

หากกล่าวย้อนถึงความสัมพันธ์ทางด้านศาสนาระหว่างประเทศเมียนมาร์และประเทศศรีลังกานั้นมีมายาวนาน ตั้งแต่ ประเทศเมียนมาร์รับเอาศาสนาพุทธเข้ามา เมื่อประเทศศรีลังกาตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษ ศาสนาพุทธในประเทศ ศรีลังกาได้มีการรวมตัวเป็นองค์กร ชื่อ “Young Men's Buddhist Association of Ceylon” ในปี 1898 (Sarkisyanz, 1965: 128) ซึ่งกลุ่มฆราวาสในประเทศเมียนมาร์ได้นำรูปแบบนี้มาใช้ ในปี 1906 เป็น “Young Men's Buddhist Association” มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมศาสนาพุทธและการศึกษา เพื่อธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมของเมียนมาร์ และเพื่อเป็น การบริการสังคม (Maung, 1961: 7) YMBA ได้มีการจัดการประชุมมากถึง 8 ครั้ง ระหว่างปี 1911-1920 ในเมืองใหญ่ ของพื้นที่ที่เป็นคนเมียนมาร์ เช่น ที่ Yangon, Mandalay, Hinthada, Pyinmana, Mawlamying, Pathin และ Pyi (Oo, 2011: 111)

การเคลื่อนไหวที่ YMBA ได้ทำในการประชุมครั้งที่ 5 เดือนตุลาคม 1917 ที่เมือง Pyinmana คือประเด็นรองเท้าใน โรงเรียน เนื่องจากอังกฤษได้ออกประกาศให้นักเรียนที่ใส่รองเท้าแบบอังกฤษ (English Shoes) และถุงเท้าไม่ต้องถอด รองเท้าตอนเข้าห้องเรียน ผลจากการประชุมครั้งนี้ ได้มีบันทึกไปยังรัฐบาลให้อนุญาตนักเรียนที่สวมรองเท้าแบบเมียน มาร์ (Myanmar Slippers) สามารถสวมรองเท้าเข้าห้องเรียนได้ รวมทั้งประเด็นเรื่องรองเท้าในศาสนสถาน ที่เป็นที่มา ของเรื่อง “กบฏเกือก” และประเด็นที่บริษัทต่างชาติได้นำรูปภาพของพระพุทธเจ้าและเจดีย์เป็นเครื่องหมายการค้าหรือ ตราในการโฆษณาสินค้า (Nyunt, 2004: 97-98)

ในปี 1918 YMBA ได้จัดการประชุมขึ้นในการประท้วงเรื่องรองเท้าในศาสนสถาน และประเด็นที่อังกฤษจะต้องคืนพื้นที่ ศักดิ์สิทธิ์ของชเวดากอง ที่อังกฤษเคยใช้เป็นฐานทัพตั้งแต่สงครามอังกฤษ-เมียนมาร์ครั้งแรก และถูกใช้เป็นที่ฝังศพ ทหารในบริเวณนั้น (Nyunt, 2004: 99-100) ในปีเดียวกันนี้ พระอูอูตะมะ ได้กลับจากการศึกษาที่กัลกัตตา ในระหว่าง อยู่อินเดีย พระอูอูตะมะได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหว The Indian National Congress และเป็นพระสงฆ์รูปแรกที่สนใจ การเมือง แม้จะไม่ได้ได้รับความเห็นชอบจากคณะพระสงฆ์ด้วยกัน แต่พระอูอูตะมะก็ไม่ยอมแพ้ พระอูอูตะมะได้สนับสนุน YMBA โดยการออกเดินทางไปทั่วประเทศ เพื่อเทศน์ทางการเมืองที่ร้อนแรง ส่งผลให้ท่านถูกดำเนินคดีจากการปลุก ระดมของท่าน และต้องถูกจำคุกหลายต่อหลายครั้ง แต่ท่านก็ไม่ท้อถอย (Maung, 1961: 13)

การขับเคลื่อนกิจกรรมของ YMBA นอกจากการจัดเวทีประชุมแล้ว YMBA ได้จัดพิมพ์หนังสือจำนวน 221 เล่ม ในปี 1908 มีหนังสือจำนวน 83 เล่มด้านศาสนา และในปี 1909 ได้สนับสนุนหนังสือพิมพ์พุทธศาสนาจำนวน 2 ฉบับรวมทั้ง วารสารด้วย ในปีถัดมา YMBA เปิดตัว สมาคมวิจัยพม่า (Burma Research Society) ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมของ YMBA จะอยู่ในเขตเมือง มักนำโดยกลุ่มทนายความหนุ่มและนักศึกษาปริญญาตรี แต่สมาชิกองค์กรมีทั้งนักเรียน เสมียนและเจ้าหน้าที่ชั้นผู้น้อย (Lewy, 1967: 5) ส่วนพระสงฆ์ที่เข้ามาในช่วงแรกของ YMBA มีบทบาทในการเรียนการ สอนพุทธศาสนาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์หัวก้าวหน้าเช่น พระอูอูตะมะก็เข้าร่วมในภายหลัง

General Council of Burmese Associations (1920-1930)

การดำเนินกิจกรรมของ YMBA ในการเคลื่อนไหวเรื่อง “กบฏเกือก” ในปี 1918 กลายเป็นการเคลื่อนไหวกิจกรรมทางการเมืองและมีความต่อเนื่องมาจนกระทั่ง ปี 1920 เกิดความคิดเห็นที่แตกต่างกันในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง/โต้แย้งรัฐอาณานิคม ทำให้สมาชิกกลุ่มวัยหนุ่มได้แยกตัวมาทำการต่อสู้เพื่อเสรีภาพของประเทศ และเรียกชื่อองค์กรใหม่ว่า “General Council of Burmese Association” ทำหน้าที่เป็นกลุ่มแนวหน้าทางการเมือง และมีเป้าหมายเพื่อดำเนินโครงการด้านเศรษฐกิจด้วย GCBA ใช้การเคลื่อนไหวของ “กบฏเกือก” เป็นประเด็นสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนเมียนมาร์ในการมีส่วนร่วมต่อสู้กับรัฐอาณานิคมในระดับชาติ (Nyunt, 2004: 132-133) รวมทั้งได้ขยายพื้นที่กิจกรรมออกไปทั่วประเทศ โดยเฉพาะพระอุอูตะมะและพระอุวีสาระ ซึ่งเป็นพระสงฆ์หลักที่มีบทบาททางการเมืองในการเดินสายออกเทศน์ เพื่อปลุกกระตม นอกจากนั้น ยังใช้คำว่า “พม่า” (Burmese) แทน “ชาวพุทธ” (Buddhist) เพื่อให้ได้รับความนิยมมากขึ้น (Seekins, 2006: 196-197)

กิจกรรมที่ GCBA ใช้ต่อต้านอาณานิคมอังกฤษ คือ ต่อต้านการเก็บภาษีของรัฐอาณานิคม และการคว่ำบาตรสินค้านำเข้าจากต่างประเทศ รวมทั้งการเมืองการปกครองที่อยู่ภายใต้ British India และการปกครองแบบ Dyarchy หรือ Dual Government เน้นนโยบายแบ่งแยกและปกครอง ทั้งนี้ GCBA ได้สนับสนุนให้เกิดการก่อตัวในรูปองค์กรทางการเมืองมากยิ่งขึ้น (Nyunt, 2004: 135)

บทบาทของพระอุอูตะมะในการเข้าร่วมกับ GCBA โดยนำแนวคิดและเทคนิคของมหาตะมะ คานธี (แนวทางแบบอหิงสา) มาใช้ในการเคลื่อนไหวและเทศน์ปลุกกระตมชาวบ้าน ให้ออกมาประท้วงรัฐอาณานิคม เป็นผลให้ระหว่างปี 1921-1927 พระอุอูตะมะได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในห้องขังมากกว่าข้างนอก และพระอุวีสาระก็ได้เข้าร่วมกลุ่มด้วย เนื่องจากการพึ่งเทศน์ของพระอุอูตะมะ และรูปแบบการประท้วงของพระอุวีสาระใช้การเทศน์ปลุกกระตมเช่นเดียวกัน เมื่อถูกจับกุม พระอุวีสาระได้ใช้วิธีการประท้วงอดอาหาร ในขณะเดียวกัน ชายาซานก็ได้เข้าร่วมกลุ่มนี้ด้วย เนื่องจากการพึ่งเทศน์ปลุกกระตมของพระอุอูตะมะเช่นกัน จึงกลายเป็นแกนนำในการเคลื่อนไหวระดับท้องถิ่น และเป็นผู้นำในการก่อ “กบฏชานา” ขึ้นในที่สุด (Rajshekhar, 2006: 43-49)

สรุปผลการศึกษา

จากการทบทวนเหตุการณ์การเคลื่อนไหวของพระสงฆ์ในประเทศเมียนมาร์ช่วงอาณานิคม สามารถสรุปเปรียบเทียบลักษณะเหตุการณ์ทั้งสอง ได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. การจัดตั้งองค์กรขึ้นเพื่อการเคลื่อนไหว สิ่งที่เหมือนกันทั้งสององค์กร คือ เป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นเพื่อรับการสนับสนุนจากรัฐอาณานิคมอังกฤษ แม้จะถูกปฏิเสธการสนับสนุนด้านการเมือง แต่ก็พร้อมจะสนับสนุนกิจกรรมศาสนา การศึกษา หรือกิจกรรมอื่น ๆ ขององค์กร ส่วนที่แตกต่างกัน คือ เป้าหมายของYMBA เน้นดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม/ศาสนา การศึกษา ขณะที่ GCBA มีเป้าหมายทางการเมืองที่ชัดเจน คือ การได้รับอิสรภาพจากอังกฤษ และสมาชิกกลุ่มเป้าหมายเดิมเริ่มเปลี่ยนจาก “ชาวพุทธ” เป็น “ชาวพม่า”
2. การดำเนินกิจกรรมขององค์กร เน้นเป้าหมายและกิจกรรมที่แตกต่างกัน องค์กร YMBA เน้นส่งเสริมด้านภาษาพม่า ศาสนาพุทธและให้การศึกษา มีการจัดประชุมสมาชิกทุกปี ผลิตหนังสือ จุลสาร วารสาร และได้ทำกิจกรรมร่วมกับสมาคมวิจัยพม่า (Burma Research Society) เพื่อสร้างความเป็นเชื้อชาติหรือความเป็นชาติเดียวกันให้เกิดขึ้น ในขณะที่ องค์กร GCBA เน้นส่งเสริมการเคลื่อนไหวทางการเมือง การขยายฐานสมาชิกจากเมืองไปสู่ชนบท เน้นการต่อสู้เพื่อความเป็นอิสรภาพของประเทศจากการตกเป็นอาณานิคมอังกฤษ
3. ลักษณะของผู้นำการเคลื่อนไหว มีความเหมือนกันในด้านความตั้งใจและจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่ประสบในยุคอาณานิคม แต่แตกต่างกันในเรื่องพื้นฐานการศึกษาและประสบการณ์ กรณี “กบฏเกือก” ผู้นำคือ อุเกียนหม่อง เป็นคนหนุ่มไฟแรง เพิ่งจบด้านกฎหมายจากมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ไม่เห็นด้วยกับความไม่เสมอภาคในทางปฏิบัติระหว่างคนเมียนมาร์กับคนอังกฤษ จึงได้โต้แย้งการยกเว้นสำหรับคนอังกฤษและคนอเมริกันที่สามารถสวมรองเท้าเข้าไปในพื้นที่

ศักดิ์สิทธิ์ ในขณะที่ผู้นำการเคลื่อนไหวเหตุการณ์ “กบฏชาวยาน” เป็น คนชนบท ผ่านการบวชเรียน เป็นชาวนา เป็น แพทย์แผนโบราณ เป็นหมอดูพยากรณ์ ได้มีโอกาสเข้าร่วมการประชุม GCBA ได้รับการสนับสนุนให้เป็นหัวหน้าใน ระดับตำบล และได้มีบทบาทในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชาวนาในด้านปัญหาการผลิตและปัญหาที่เกี่ยวกับ เจ้าหน้าที่รัฐ และสนับสนุนให้ GCBA ต่อต้านรัฐอาณานิคมอย่างจริงจัง แต่เมื่อไม่เป็นอย่างที่คิดก็เลยจัดตั้งกลุ่ม/ กองทัพ Galon และในที่สุดยกตนเองเป็น กษัตริย์เพื่อต่อสู้กับรัฐอาณานิคมอังกฤษ

4. บทบาทของพระสงฆ์ในการเคลื่อนไหว มีความเหมือนกันในด้านการเพิ่มหรือขยายจำนวนสมาชิกและพื้นที่จัด กิจกรรม องค์กร YMBA ได้เพิ่มจำนวนสมาชิกให้มากขึ้น โดยการขยายสาขาในระดับอำเภอและมีกิจกรรมหลากหลาย เพิ่มขึ้น ส่วน GCBA เพิ่มพื้นที่ดำเนินงานไปในระดับท้องถิ่นทั่วประเทศผ่านพระอุตุตะมะ ซึ่งเป็นพระสงฆ์หัวก้าวหน้า ซึ่งได้รับการศึกษาจากประเทศอินเดีย และญี่ปุ่น มีความสามารถในการเทศน์/บรรยายให้ชาวนา โดยตั้งกลุ่มด้าน ศาสนา GCSS เพื่อทำงานคู่ขนานกับ GCBA โดย GCBA มักจะดำเนินกิจกรรมในเมือง ส่วน GCSS จะออกไปใน ชนบททั่วประเทศ

5. รูปแบบการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีความเหมือนกันโดยเน้นการเคลื่อนไหวด้านสิทธิ (Rights based Movement) ไม่ใช่ความรุนแรงหรือใช้อาวุธ (Non-Violence or Unarmed Movement) ดังกรณี กบฏเกือก และการเคลื่อนไหวของ พระอุตุตะมะและพระอุวิสาระ ที่ประท้วงการบริหารงานแบบแบ่งแยกแล้วปกครองของอังกฤษ (Dyarchy) ใช้การอด อาหารประท้วงแบบมหาตมะ คานธี ซึ่งแตกต่างจากกรณีกบฏชาวนา นำโดยอาจารย์ชยา ชาน ที่เลือกการใช้กำลัง ต่อสู้กับรัฐอาณานิคมเท่านั้นจึงจะหลุดพ้นจากการตกเป็นอาณานิคมอังกฤษ แต่การเคลื่อนไหวของกบฏชาวนากลับไม่ ประสบผลสำเร็จเพราะมีกำลังคนและอาวุธน้อยกว่ามาก

อภิปรายผล

การใช้แนวคิด “การเมืองภาคประชาชน” ตามกรอบการวิจัยข้างต้น มาอธิบายการเคลื่อนไหวทางการเมืองของพระสงฆ์ ในประเทศเมียนมาร์ช่วงอาณานิคมได้ 3 ประเด็น ดังนี้

1. การเมืองภาคประชาชน เน้นพื้นที่สาธารณะ ลักษณะการเคลื่อนไหวทั้งสองเหตุการณ์ ถือเป็นเรื่องสาธารณะ เป็น ผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์เฉพาะบุคคล สอดคล้องกับความหมายการเมืองเพื่อประชาชนที่เน้นพื้นที่ สาธารณะของ David Mathews (1999) กบฏเกือกเน้นรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เคารพค่านิยมและประเพณีที่ถือปฏิบัติ กันมาอย่างยาวนาน คือมารยาทการถอดรองเท้าเมื่อเข้าศาสนสถาน ขณะที่กบฏชาวนาเน้นรักษาผลประโยชน์ของ ชาวนาทางเศรษฐกิจ คือต่อต้านระบบภาษีที่ไม่เป็นธรรม

2. การเมืองภาคประชาชน เน้นความเป็นพลเมือง จากวัตถุประสงค์ขององค์กรที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวทั้งสอง เหตุการณ์ มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน สร้างเอกลักษณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นของเมียนมาร์ และความเสมอภาค ทางสังคมและวัฒนธรรม ดังกรณีกบฏเกือก การสร้างความเป็นชาติ ตามอุดมการณ์แบบชาตินิยม และสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของพลเมืองเมียนมาร์ให้ทัดเทียมกับรัฐอาณานิคมอังกฤษ ที่พยายามจะปลดปล่อยประเทศจากการ เป็นอาณานิคม ดังกรณีกบฏชาวนา สอดคล้องกับงานของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2557) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของ ประชาชนทุกภาคส่วน

3. การเมืองภาคประชาชน เน้นกระบวนการเป็นประชาธิปไตย ทั้งสองการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น ต่างส่งเสริมให้เกิดการ เรียกร้องสิทธิตามแนวคิดระบอบประชาธิปไตยทั้งการโต้แย้ง การประท้วง อย่างต่อเนื่อง แม้จะสำเร็จหรือไม่ก็ตาม ช่วย ทำให้ประชาชนเข้าใจและเรียนรู้การใช้สิทธิ ทั้งนี้การเมืองภาคประชาชนมุ่งเน้นการเกิดขึ้นของกระบวนการรวมกลุ่ม และการขยายเครือข่ายผ่านการถ่ายทอดหรือให้ความรู้และการศึกษาของผู้นำและสมาชิกองค์กรจากกรณี กบฏเกือก พระสงฆ์เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวในช่วงแรกเป็นเพียงการเรียนการสอนพุทธศาสนา และการรักษาศีลธรรม จริยธรรมของสังคม จนกระทั่งพระอุตุตะมะได้เข้าร่วมองค์กร YMBA ในช่วงหลังจึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทาง การเมืองของพระสงฆ์มากขึ้น และรูปแบบการเคลื่อนไหวเป็นการเคลื่อนไหวแบบสันติวิธีของมหาตมะคานธี ที่ปฏิเสธ

การใช้อาวุธ ส่วนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของ GCBA ก็เป็นไปอย่างสันติวิธีเช่นกัน โดยพระอู่อุตตะมะได้นำแนวคิดและเทคนิคอหิงสาของมหาตมะ คานธีมาใช้ เพื่อการปลุกระดมมวลชน แม้จะถูกคุมขังหลายครั้ง แต่ก็ไม่ย่อท้อ ทั้งนี้ทำให้เกิดแนวร่วม คือ พระอู่อิสสระ ที่ดำเนินการด้วยวิธีเดียวกัน ภายใต้ความเชื่อใน “พลังประชาชน” และ “การไม่ใช้อาวุธ” สอดคล้องกับงาน ของ David Mathews (1999) และงานของ April Carter (2013) ที่เน้นการให้อำนาจแก่ประชาชน โดยประชาชนสามารถกำหนดการกระทำได้โดยตรง ขณะที่กบฏชาวนา ก็เชื่อในพลังหรืออำนาจของประชาชน เช่นเดียวกัน แต่เลือกการใช้อาวุธเป็นเครื่องมือในการต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศเมียนมาร์

เอกสารอ้างอิง

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2544. **พม่า: ประวัติศาสตร์และการเมือง** กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ปธาน สุวรรณมงคล. 2557. **ประชาธิปไตยท้องถิ่นในเมียนมาร์: ก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตยในศตวรรษที่ 21**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พรอัมรินทร์ พรหมเกิด. 2556. **สังคมวิทยาการเมือง**. ฉบับปรับปรุง. ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิเชียร อินทะสี. 2556. **พลวัตความเป็นประชาธิปไตยในเกาหลีใต้: จากอำนาจนิยมสู่ประชาธิปไตยที่มั่นคง** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรัณยู หมั่นทรัพย์ 2558. “บทเรียนการเมืองภาคประชาชนของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก.” **วารสารสถาบันพระปกเกล้า** 13 (3): 99-121.
- เสกสรรค์ ประเสริฐกุล. 2557. **การเมืองภาคประชาชนในระบอบประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- Aung, M. 1967. **A History of Burma**. New York: Columbia University Press.
- Aung, W. 2019. “**Shoe Thein Muang**” Fought to Stop Colonists Trampling on Buddhist Customs. Retrieved from <https://www.irrawaddy.com/specials/on-this-day/shoe-thein-maung-fought-stop-colonists-trampling-buddhist-customs.html>.
- Carter, A. 2013. **People Power and Political Change: Key Issues and Concepts**. London: Routledge.
- Katsiaficas, G. 2013. **Asia’s Unknown Uprisings: People Power in the Philippines, Burma, Tibet, China, Taiwan, Bangladesh, Nepal, Thailand and Indonesia, 1947-2009**. Volume 2. California: PM Press.
- Lewy, G. 1967. **Militant Buddhist Nationalism: The Case of Burma**. Retrieved from <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/660221.pdf>.
- Mathews, D. 1999. **Politics for People: Finding a Responsible Public Voice**. 2nd ed. Chicago: University of Illinois Press.
- Maung, M. 1961. **Burma’s Constitution**, Second Edition. Revised and Enlarged. The Hague, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- Nyunt, K. 2004. **Selected Writings of Dr. Khin Maung Nyunt**. Myanmar: Myanmar Historical Commission.
- Oo, M. 2011. “The Covert Objective of YMBA (1906-1920) and Its Activities.” **역사와 경계** 81: 105-128.
- Rajshekhhar. 2006. **Myanmar’s Nationalist Movement (1906-1948) and India**. New Delhi: South Asian Publishers.
- Sarkisyanz, E. 1965. **Buddhist Backgrounds of the Burmese Revolution**. Hague: Martinus Nijhoff.
- Seekins, D. 2006. **Historical Dictionary of Burma (Myanmar)**. New Jersey: Scarecrow Press.
- Taylor, R. 1987. **The State in Burma**. London: Hurst and Company.

วารสารสหวิทยาการวิจัย: ฉบับบัณฑิตศึกษา | ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2562)

Tun, T. 2010. **A Modern History of Myanmar**. Yangon: Monywa Sarpay

Turner, A. 2014. **Saving Buddhism: The Impermanence of Religion in Colonial Burma**. Hawaii: University of Hawaii Press.